

Noord-Veluwe

Visie ontwikkeling Hanzesteden

Elburg, Harderwijk en Hattem

Harderwijk, september 2007

Inhoudsopgave

Samenvatting

1. Inleiding
2. Korte samenvatting van de geschiedenis van de Hanzesteden
3. Beschrijving van de drie Hanzesteden op de Noord-Veluwe.
4. Het beleidskader van de gemeenten
 - a. Inleiding
 - b. Belang historische binnensteden
 - c. Verblijfsrecreatie
 - d. Dagrecreatie
 - e. Cultuur
 - f. Kunst
5. Gewenste ontwikkelingen
 - a. Cultuurhistorie
 - b. Inrichten openbare ruimte.
 - c. Relatie met het water
 - d. Kunst
6. Ambities
 - a. Cultuurhistorie
 - b. Inrichten openbare ruimte.
 - c. Relatie met het water
 - d. Kunst
 - e. Strategische ambities

Bijlage

Samenvatting

Ter uitvoering van het RUP 2007 wordt een Toeristisch/recreatieve Visie opgesteld. Deze visie zal onderdeel gaan uitmaken van een bredere visie op de ontwikkeling van de Regio Noord-Veluwe als geheel. Een bijzonder onderdeel van de Toeristisch/recreatieve ontwikkeling van de Regio heeft betrekking op de oude historische binnensteden van de gemeenten Elburg, Harderwijk en Hattem. Uiteraard zijn er specifieke, plaatsgebonden aspecten.

De visie eindigt met uitvoeringsgerichte projecten en potentiële activiteiten voor de binnensteden.

De Hanzesteden op de Noord-Veluwe.

De gunstige ligging van de drie Hanzesteden in het midden van Nederland met de uitstekende ontsluiting met snelwegen en spoorlijnen zorgen voor een goede bereikbaarheid van de regio. De regio ligt tussen grote agglomeraties als Apeldoorn, Zwolle en Amersfoort als sterke economische centra. Ook kan de regio profiteren van de sterke economische ontwikkeling van Lelystad en de ontwikkelingen rond Arnhem/Nijmegen.

Zwolle, Amersfoort en Arnhem zijn bovendien knooppunten in het landelijke (openbaar) vervoernet.

De steden beschikken over een historische binnenstad die grotendeels ongeschonden en in oude staat is hersteld. Vanuit cultuurhistorisch en toeristisch oogpunt vervullen de steden belangrijke functies op cultureel, cultuurhistorisch en cultuureducatief gebied door de aanwezigheid van musea, kerken, historische panden en een boeiende geschiedenis. In de steden zijn hierop jaarlijks diverse festiviteiten afgestemd. Maar ook de functies van wonen, winkelen, horeca e.d. zijn van belang. Vele vormen van recreatie en toerisme zijn een belangrijke bron van bestaan in de steden.

Het beleidskader

De planologische ontwikkelingsmogelijkheden van de Noord-Veluwe zijn beperkt.

Bedrijfsvestiging en ontwikkeling van werkgelegenheid is bij Hattem en Elburg gericht op de lokale behoefte. Harderwijk biedt enige ruimte voor groei en ze wil binnen die ruimte haar regiofunctie versterken. Fysiek zit Harderwijk ingeklemd zit tussen water en groen.

De kernkwaliteiten van de Hanzesteden op de Noord-Veluwe zijn samen te vatten in de drie toeristische en recreatieve peilers: historische steden, groen in de omgeving en water(sport).

Beleidsdoelstellingen van de drie Hanzesteden zijn:

- Behoud of zomogelijk groei van de werkgelegenheid
 - De politieke doelstelling is om de werkgelegenheid minimaal gelijk op te laten gaan met de groei van de beroepsbevolking.
- Omzet- en winsttoename bij de bedrijven
 - Gezamenlijk streven van gemeenten en bedrijfsleven is kortom om de aantrekkelijkheid van de steden voor bezoekers en bewoners te vergroten.
- Behoud van de kwaliteit van de fysieke leefomgeving
- Behoud van de sociale en cultuurhistorische identiteit

De toeristische en recreatieve functies zijn aanvullend op de voorzieningen voor de eigen bevolking.

Het beleid voor verblijfsrecreatieve voorzieningen is gericht op versterking van het bestaande aanbod, differentiatie, authenticiteit en educatieve waarde. Uitbreiding van bestaande

voorzieningen en vestiging van nieuwe voorzieningen zijn in alle drie steden mogelijk. De steden hebben gemeenschappelijke doelstellingen voortkomend uit hun historie, ligging en planologische ontwikkelingsruimte.

Gewenste ontwikkelingen met betrekking tot Toerisme en Recreatie.

De steden wensen hun identiteit en authenticiteit te behouden en de cultuurhistorische waarden ook commercieel te benutten. Hiermee willen ze zich ook profileren. Er zijn nog voldoende ontwikkelingskansen. De dagrecreatie speelt een belangrijke rol bij het ontwikkelen van voorzieningen.

De belangrijkste culturele attractie voor dagrecreatie vormen de binnensteden zelf, ze zijn een rijk en tastbaar archief van de geschiedenis van de steden en daarmee van grote cultuurhistorisch betekenis. Monumenten, stratenpatronen, verdedigingswerken, waterwerken en (beeldende) kunst zijn pijlers die deze cultuurhistorische waarde tot uitdrukking brengen.

Overheden, ondernemers, bewoners en andere eigenaren van monumentale objecten moeten gezamenlijk aanpakken om de karakteristieke en cultuurhistorische waarden van de steden in stand te houden en economisch te benutten. Het in stand houden van monumenten als stadsmuren, grachten en andere infrastructuur zullen ook in de toekomst op het conto komen van overheden. De toestand waarin de monumenten verkeren is van groot belang voor de inzet die particulieren willen leveren voor het behoud van het cultuurhistorische karakter. De overheden scheppen met het onderhoud van de monumenten en de bijbehorende infrastructuur de voorwaarden, die aan ondernemers en bewoners de kansen biedt de marktwaarde te benutten.

Naast het behouden van de passieve waarden is het ook belangrijk de beleving van cultuurhistorie mogelijk te maken. Hiervoor worden activiteiten georganiseerd om mensen in contact te brengen met die historische waarden. Jaarlijks vervullen de festiviteiten in de steden daarin een hoofdrol. De festiviteiten vragen voor een verdere uitbouw en intensivering een professionalisatie en onderlinge afstemming. Enige rivaliteit tussen de Hanzesteden op de Veluwe is gezond, maar door een gezamenlijke aanpak is ook wederzijdse versterking mogelijk.

De Hanzesteden op de Noord-Veluwe hebben een relatie met het water. Elburg en Harderwijk liggen aan de randmeren en ontleen hun geschiedenis als vissersplaats met de daaraan verbonden handel aan de voormalige Zuiderzee. Hattum ligt aan de IJssel en was als oude vestingstad meer een handelsplaats aan de grote rivier. De steden hebben alle drie een haven. In Elburg en Harderwijk is een aanlegplaats voor de bruine vloot. In alle steden is de haven een cultuurhistorisch object.

Hanzesteden zijn van oorsprong welvarende plaatsen en dus een uitstekende vestigingsplaats voor kunstenaars. Ook nu nog zijn het ideale plaatsen om kunst te tonen. Kunst harmonieert met (cultuur)historie.

Ambities

De ambitie is in samenwerking met de bedrijven en de bevolking de historische objecten in goede staat te brengen en het historische besef en waardebeleving te stimuleren. Het bedrijfsleven wordt gestimuleerd te investeren en samen op te trekken met de overheid. Ten aanzien van toerisme en recreatie hebben de gemeenten de volgende strategische ambities:

- Het ontwikkelen van een duidelijk herkenbaar toeristisch profiel met betrekking tot de cultuurhistorie van de streek;

- Benutten van de potenties voor dag- en verblijfstoerisme in aanvulling op het plattelandstoerisme;
- Groei van het toeristische verblijf en van de dagrecreatie in het voor- en naseizoen;
- Grotere diversiteit in aanbod voor zowel de oudere als de jongere toerist;
- Het aanbod moet zowel aantrekkelijk zijn voor de toeristen als voor de inwoners van de regio.
- Het voeren van een gezamenlijke promotiecampagne om de Hanzesteden te promoten, zowel in de streek als naar toeristen.

De gemeenten hebben projecten ontwikkeld. Hieronder is per gemeente weergegeven welke kosten zijn gemoeid met de realisatie van de ontwikkelde projecten.

Totale kosten cultuurprojecten Elburg:	€11.0 mln.
Totale kosten cultuurprojecten Hattem:	€ 1.1 mln.
Totale kosten projecten in Harderwijk	€ 3.4 mln.

Totale kosten programma Noord-Veluwe	€15,5 mln.

Visie ontwikkeling Hanzesteden

Elburg, Harderwijk en Hattem

1. Inleiding

Ter uitvoering van het RUP 2007 wordt een Toeristisch/recreatieve Visie opgesteld. Deze visie zal onderdeel gaan uitmaken van een bredere visie op de ontwikkeling van de Regio Noord-Veluwe als geheel. Een bijzonder onderdeel van de Toeristisch/recreatieve ontwikkeling van de Regio heeft betrekking op de oude historische binnensteden van de gemeenten Elburg, Harderwijk en Hattem.

De nu voorliggende visie schetst de gewenste ontwikkeling die voor de drie steden wordt voorgestaan; uiteraard zijn er specifieke, plaatsgebonden aspecten, deze zullen eveneens in dit document worden opgenomen, zodat een totaalbeeld ontstaat. De visie eindigt met uitvoeringsgerichte projecten en potentiële activiteiten voor de Hanzesteden.

Een aantal jaren geleden zijn de Hanzesteden een hedendaags toeristisch verbond aangegaan. Dit heeft al diverse 'producten' opgeleverd. Zo zijn in samenwerking met Staatsbosbeheer fietsroutes van Hanzestad naar Hanzestad' ontwikkeld. Ook wandelaars hebben de mogelijkheid de Hanzesteden te bezoeken. Zo is er een Hanzestedenpad, een populaire 164 km lange wandelroute, die de Hanzesteden Doesburg en Kampen verbindt en ook door Hattem loopt.

2. Korte samenvatting van de geschiedenis van de Hanze

Ontstaan uit de samenwerking tussen een aantal Noordduitse kooplieden groeide het Hanzeverbond in de 14de en 15de eeuw uit tot een machtige economische factor. Het beschermen van de aangesloten handelslieden en het uitbreiden van de handel waren haar voornaamste doelen. Lijfsbehoud in de breedste zin van het woord stond voorop in deze handelsgemeenschap.

Het Hanzeverbond wist door het bundelen van haar belangen gunstige privileges te verwerven. Bovendien wist de individuele koopman zich beschermd tegen de grillen van feodale leenheren. Uitwisseling van kennis en informatie was bovendien een belangrijke bijkomstigheid. In haar glorie tijd kende het Hanzeverbond maar liefst 150 leden, vooral in Duitsland en Nederland maar ook in Scandinavië, Polen, Vlaanderen, tot in Spanje en Portugal toe.

De handelsstroom bestond uit artikelen als zout, vis, granen, hout, bier, wijn, laken, bijenwas en pelzen. De zee en de rivieren vormden een belangrijke schakel in het vervoer van deze goederen mede dankzij de ontwikkeling van de kogge, tot de 15de eeuw het belangrijkste handelsschip. In de Hanzesteden heerste in deze eeuwen volop bedrijvigheid en de economie bloeide als nooit tevoren.

De welvaart uitte zich in imposante nieuwe bouwwerken, sierlijke koopmanshuizen en indrukwekkende handelskantoren. De van oorsprong kleine nederzettingen groeiden uit tot machtige steden met imponerende stadsmuren en dito poorten. De welvaart deed tevens zijn invloeden gelden op andere gebieden. Schilders, bouwmeesters, dichters en filosofen vestigden zich in de stad en zorgden voor een bloeiperiode op artistiek gebied. Er was sprake van een Gouden Eeuw 'avant la lettre'. Elementen die met elkaar hun sporen hebben achtergelaten in de prachtige Hanzesteden langs de IJssel en op de Noord-Veluwe. Deze bloeitijd van de Hanzesteden op de Veluwe komt geleidelijk tot een einde gedurende de 15e eeuw met de opkomst van de Hollandse en Zeeuwse steden. De handel verplaatst zich naar de lage delen van Nederland. De oude Hanzesteden verliezen hun positie in de internationale handel en vervullen sindsdien een rol als regionale marktplaats.

3. Beschrijving van de drie Hanzesteden op de Noord-Veluwe.

De gunstige ligging van de drie Hanzesteden in het midden van Nederland met de uitstekende ontsluiting door grote wegen en spoorlijnen zorgen voor een goede bereikbaarheid van de regio. De hoekpunten van de regio worden gevormd door grote agglomeraties als Apeldoorn, Zwolle en Amersfoort als sterke economische centra. Ook kan de regio nog profiteren van de ontwikkeling van Lelystad en ook de ontwikkelingen rond Arnhem hebben een gunstige uitstraling. Zwolle, Amersfoort en Arnhem zijn bovendien knooppunten in het landelijke (openbaar) vervoer.

De regio ligt op een hoek van het grote Veluwe natuurgebied. Ook bezit de regio hoge cultuurhistorische- en landschapswaarden. Deze waarden samen leveren beperkingen op voor de economische benutting van de gunstige ligging. Sterke ontwikkeling door industrialisering om meer werkgelegenheid te creëren is niet het doel. Het is ook niet nodig met zoveel werkgelegenheid op redelijk korte afstand en met zo'n goede ontsluiting. Ontwikkelen van dienstverlening in combinatie met behoud en herstel van historische panden is een kansrijke optie.

Nederland wordt steeds zuiniger op haar historisch erfgoed. De steden beschikken elk over een historische binnenstad die grotendeels ongeschonden of in oude staat is hersteld. Vanuit cultuurhistorisch en toeristisch oogpunt vervullen de steden een aantal belangrijke functies; cultureel, cultuurhistorisch en cultuureducatief door de aanwezigheid van musea, kerken, historische panden en een boeiende geschiedenis. In de steden zijn hierop jaarlijks diverse festiviteiten afgestemd. Maar ook de functies van winkelen, horeca e.d. zijn van belang. Vele vormen van recreatie en toerisme zijn een belangrijke bron van bestaan in de steden.

De ontwikkelingsmogelijkheden van de steden zijn planologisch beperkt. Bedrijfsvestiging en ontwikkeling van werkgelegenheid is bij Hattem en Elburg gericht op de lokale behoefte. Harderwijk biedt enige ruimte voor groei alhoewel die fysiek ingeklemd zit tussen water, groen en eigen gemeentegrens.

De kernkwaliteiten van Noord-Veluwe zijn samen te vatten in de drie Toeristische en recreatieve peilers: historische steden, groen in de omgeving en water(sport).

Elburg

De gemeente Elburg kent een rijke historie. Wie tegenwoordig door de oude vesting loopt kan dat direct beamen. Vele tientallen monumenten zijn er te bezichtigen. Elburg heeft vroeger deel uitgemaakt van het kerspel Doornspijk (Doornspijk bestond al in 805 als Thornspic). Een deel van dit oude kerspel Doornspijk kreeg in 1233 stadsrechten, dit deel heeft zijn naam ontleend aan een nabij gelegen burg. Hierdoor is de naam Elburg ontstaan. Doordat de stad Elburg aan de Zuiderzee lag, hield de bevolking zich bezig met de visserij, de zeevaart en zeehandel.

Het was Willem van Gelre die opdracht gaf tot de verplaatsing van Elburg verder landinwaarts. De rentmeester van de Veluwe, Arent Thoe Boecop, werd met de uitvoering van de verplaatsing belast. Om de nieuwe stad kwam een stadswal en een vestinggracht. Sinds de stad is verplaatst heeft het zijn kenmerkende geometrische 'schaakbord'-patroon.

Om Elburg op te bouwen moest toentertijd iedereen meehelpen. Ook de boeren rondom de stad. De hertog van Gelre besloot dat er één mijl rondom de stad geen huizen mochten staan. Door deze maatregel verhuisden de boeren noodgedwongen naar de stad. Zodoende heeft

Elburg eeuwenlang stadsboeren gekend. Pas na 1914 is er buiten de stadswallen een geregelde bebouwing ontstaan.

Hattem

Hattem is in de vroege middeleeuwen gesticht en was van strategisch belang voor de hertogen van Gelre. Stadsmuren en poorten beschermden de stad. Van de stadspoorten rest nog slechts één.

In de eerste helft van de zeventiende eeuw deed zich een bloeiperiode voor. De in de vroege Middeleeuwen gestichte vestingstad met haar stadsmuren, verschillende mooie panden en het schitterende kerkmeubilair en het klokkenspel levert een schilderachtig geheel. Deze historie is nog steeds beleefbaar in de monumenten en het stratenpatroon. Het is thans één van de mooie historische Hanzesteden aan de IJssel. De historie is tegenwoordig nog steeds te beleven in de monumenten en het stratenpatroon van de vestingstad.

Hattem heeft in 1972 het predicaat “beschermd stadsgezicht” toegekend gekregen. In 1989 heeft Hattem als enige Nederlandse stad het predicaat ‘Best Kept Village’ toegekend gekregen. Het Hanzeverleden maakt het stadje Hattem een cultuurhistorisch aantrekkelijk object voor de toerist en recreant. De cultuurliefhebber kan de cultuurhistorie in het centrum van de stad beleven en die historie aanvullen met een bezoek aan nog 3 musea.

Jaarlijks worden in Hattem de passief aanwezige waarden aangevuld door verschillende evenementen, die relatie vertonen met de cultuurhistorische waarden van de stad.

Harderwijk

Een belangrijk uitgangspunt is dat Harderwijk niet zo nodig veel groter hoeft te worden, maar het gaat vooral voor kwaliteit. Het gecombineerde aanbod van water, natuur en cultuurhistorie maakt ook Harderwijk uniek. De binnenstad in 1970 aangewezen als beschermd stadsgezicht. Het stratenpatroon in een groot deel van de binnenstad stamt nog uit de middeleeuwen. De stadsmuur van Harderwijk verbindt tegelijkertijd de historische kern, het waterfront, de boulevard en het Dolfinarium.

Toerisme en recreatie zijn van groot belang voor de economische groei en lokale werkgelegenheid. Het Dolfinarium is een attractie van de eerste orde, maar voor een blijvende toeristische betekenis een te smalle basis. De dagtoerist is voor Harderwijk belangrijker dan de verblijfstoerist.

Harderwijk is garnizoenstad, universiteitsstad, Hanzestad en heeft een visserijhaven. De mooiste en belangrijkste plekken van de binnenstad zijn de pleinen.

Het Hortuspark ligt op de plaats van de vroegere Hortus Botanicus van de voormalige universiteit van Harderwijk. Onder de Historische Stadszoom wordt verstaan het gebied dat de oude binnenstad scheidt van de omliggende wijken. Dit gebied was in het verleden van belang voor de verdediging van de stad, en nog steeds zijn er restanten van oude verdedigingswerken (muren en grachten) te vinden.

Vanaf het einde van de 19e eeuw werden de verdedigingswerken overbodig. Ze zijn sindsdien grotendeels verdwenen en vervangen door parken (de Plantage) en open terreinen waar later bedrijven, wegen of andere voorzieningen een plek vonden.

4. Het beleidskader van de gemeenten

a. Inleiding

Beleidsdoelstellingen van de drie Hanze-gemeenten zijn:

- Behoud of zomogelijk groei van de werkgelegenheid
 - De politieke doelstelling van de meeste politieke partijen is om de werkgelegenheid minimaal gelijk op te laten gaan met de groei van de beroepsbevolking.
- Omzet- en winsttoename bij de bedrijven
 - Gezamenlijk streven van gemeenten en bedrijfsleven is kortom om de aantrekkelijkheid van de steden voor bezoekers en bewoners te vergroten.
- Het behouden van de leefkwaliteit
- Behoud van de sociale en cultuurhistorische identiteit

Voor Harderwijk geldt specifiek dat het beleid gericht is op het verder versterken van de regiofunctie. Dit houdt onder meer in dat veel voorzieningen en werkgelegenheid is geconcentreerd in de stad en dat de stad een opvangfunctie heeft voor regionaal woningzoekenden.

Ten aanzien van toerisme en recreatie is de insteek van de drie Hanzesteden op de Noord-Veluwe, behoud en ontwikkeling van de cultuurhistorische waarden en daar waar er mogelijkheden moet de lokale economie worden versterkt. Voortdurende zorg van de Hanzesteden voor de monumentale kwaliteit is nodig. Enerzijds moet leegstand en verval van de historische panden worden voorkomen. Ook vraagt het voorkomen van verval van de vestingwerken en andere karakteristieke elementen veel energie en kapitaal.

Anderzijds is er behoefte aan bijvoorbeeld meer mogelijkheden voor overnachting en vormen van verblijfsrecreatie voor zowel individuen als voor groepen. Ook de uitstraling van de bestaande voorzieningen kan nog worden verbeterd.

b. Belang historische binnensteden

De authenticiteit van het oude vestingsteden met haar historische gebouwen, gecombineerd met moderne voorzieningen, biedt een mooi decor voor een verblijf in de steden. Het ruimtelijke en economische beleid van de gemeenten in de binnensteden is gericht op de volgende punten:

- Versterken van de (regionale) centrumfunctie van de binnensteden, waarbij elke stad een verzorgingsgebied heeft dat bij haar past.
- Behoud en herstel van het historische karakter van de binnenstad,
- De aantrekkelijkheid van de binnensteden vergroten voor de toerist en recreant.
- Het versterken van het cultureel aanbod in de binnenstad,
- Het verbeteren van de inrichting van het openbare gebied,
- Het verbeteren van de positie van de binnenstad als (recreatief) winkelgebied;
- Versterken van de relatie tussen binnenstad en het water.
- Het wegnemen van diverse problemen en knelpunten.

De toeristische en recreatieve functies zijn aanvullend op de voorzieningen voor de eigen bevolking. Voor zowel de eigen bevolking als de toerist is het van groot belang de variatie in het aanbod te vergroten.

De historische vestingsteden op de Noord-Veluwe met hun aangrenzende havengebieden oefenen een grote aantrekkingskracht uit op de duizenden toeristen die de steden jaarlijks

bezoeken, zowel via de weg als het water. De gemeenten, samen met diverse stichtingen, verenigingen en werkgroepen zetten zich in om het cultuurhistorische karakter te behouden en verder te versterken. Daarbij wordt continu gezocht naar nieuwe mogelijkheden om de steden voor haar inwoners en bezoekers nog aantrekkelijker te maken als woon- en verblijfsgebied. Samen zorgen ze voor een forse impuls om de rijke historische en culturele waarden in stand te houden, te versterken en zowel de inwoners als de toeristen de rijke historie te laten beleven.

Het historische karakter van de steden is één van de basisingrediënten om de huidige economische betekenis van toerisme en recreatie uit te bouwen. Toerisme en recreatie zijn belangrijke economische pijlers voor de drie steden. De steden richten zich op differentiatie en versterking van het bestaande aanbod en uitbreiding van bestaande voorzieningen en maken vestiging van nieuwe voorzieningen mogelijk.

c. Verblifsrecreatie

Het behoeftepatroon van recreërende mensen wordt bepaald en vormgegeven door het begrip belevenissen. Belevenissen zijn bijzondere ervaringen die men zich blijft herinneren en waar men telkens weer een zeker plezier aan beleeft.

Het beleid voor verblifsrecreatieve voorzieningen is gericht op differentiatie, authenticiteit, educatieve waarde en versterking van het bestaande aanbod. Uitbreiding van bestaande voorzieningen en vestiging van nieuwe voorzieningen **zijn** in alle drie steden mogelijk.

De gemeenten hanteren een aantal strikte randvoorwaarden. Uitbreiding of nieuwe bedrijfsvestigingen moet onder meer:

- leiden tot kwaliteitsverbetering van het aanbod,
- inspelen op een duurzame trend in de markt,
- een groeiende doelgroep aanspreken of zorgen voor een verdere verbijzondering van het aanbod (niet meer van hetzelfde).
- worden ingezet voor toeristische verblifsrecreatie, dat wil zeggen voor verblifsrecreatie, waarbij sprake is van een toeristische verhuur van overnachtingeenheden onder een bedrijfsmatige exploitatie van de gebouwen.

De steden hebben gemeenschappelijke doelstellingen voortkomend uit hun historie, ligging en planologische ontwikkelingsruimte. De steden wensen hun identiteit en authenticiteit te behouden en de museale functie ook commercieel te benutten. De steden willen zich als zodanig profileren. Zij zien nog ontwikkelingskansen op het terrein van congressen, conferenties en personeelseducatie. In het hogere (luxe) segment ontbreken voorzieningen.

d. Dagrecreatie

De ambities ten aanzien van recreatie en toerisme zijn als volgt verwoord:

- creëren van meer recreatieve mogelijkheden.
- het toeristische profiel Hanzesteden op de Veluwe verder implementeren
- betere economische benutting van de potenties van dag- en verblijfstoeurisme
- seizoensuitbreiding: het streven naar groei van het toeristische verblijf en van dagrecreatie in het voor en naseizoen met het behoud van de toeristenstroom in het hoogseizoen
- realiseren van een grotere diversiteit in het aanbod R&T om ook meer jongere mensen naar de Noord-Veluwe te trekken

e. Cultuur

Het cultuurbeleid van de gemeenten Hattem, Harderwijk en Elburg is in ontwikkeling. Daarom is het niet mogelijk om de beleidslijnen aan te geven en moeten we ons hier beperken tot enkele ideeën. Er is een sterke relatie tussen cultuur en toerisme en recreatie. De toerist wil niet alleen zien maar ook sfeer voelen, pas dan is sprake van beleven.

De belangrijkste culturele attractie vormen de binnensteden zelf, want het is een rijk en tastbaar archief van de geschiedenis van de steden en daarmee van grote cultuurhistorisch betekenis. Monumenten, stratenpatronen, verdedigingswerken, waterwerken en beeldende kunst zijn pijlers die deze cultuurhistorische waarde tot uitdrukking brengen.

De aanwezige erfgoedlocaties kunnen uitstekend worden gebruikt voor uitingen van kunst en cultuur. Bundeling van disciplines zoals beeldende kunst, musea, schilderkunst etc. verrijkt het aanbod. Verschillende kunstlocaties kunnen weer aaneen worden geregen door routes waarmee het culturele aanbod kan worden verlevendigd. Het inzetten van doe-activiteiten op locatie kan de beleving nog aanzienlijk intensiveren. Hiermee kan worden gevarieerd.

Stadsgidsen verzorgen stadswandelingen door de historische binnensteden, en dragen daarmee veel bij aan het zichtbaar maken van de culturele erfenis. In de binnensteden bevinden zich bovendien meerdere culturele instellingen.

Spraakmakende en groot publiek trekkende evenementen zijn een belangrijke motor voor naamsbekendheid en verbreding van het beleefde profiel. De steden kennen al veel festivals. De thema's zijn prima, maar verdienen meer smoel. De huidige evenementen kunnen nog uitgebouwd en geprofessionaliseerd worden.

f. Kunst

De steden willen zich profileren met kunst. De welvaart in de hanzetijd bracht ook veel kunstuitingen mee. Dit willen ze terug laten komen in het recreatieve aanbod. Kunst is een trekpleister voor alle weertypen, trekt het gehele jaar door mensen aan en past goed in de differentiatie van het aanbod. Ook trekt het welgestelde toeristen. De gemeenten denken vooral aan het realiseren van kunstroutes in de steden. In Harderwijk, Hattem is een Kunstroute ingericht. Elburg heeft dat nog op het programma staan.

5. Gewenste ontwikkelingen

Met de realisatie van nieuwe cultuurhistorische projecten zijn vaak hoge kosten gemoeid die niet alleen vanuit het gemeentelijke budget gedekt kunnen worden. Overheden en ondernemers en andere eigenaren van monumentale bouwwerken moeten gezamenlijk aanpakken om de karakteristieke zaken van de steden in stand te houden en economisch te benutten. Objecten moeten economische waarde hebben om ze structureel in stand te kunnen houden. Het in stand houden van monumenten als stadsmuren, grachten en andere infrastructuur zullen ook in de toekomst op het conto komen van de overheden. De toestand waarin de monumenten verkeren is van groot belang voor de inzet die particulieren willen leveren voor het behoud van het historische karakter. De overheden scheppen met het onderhoud van de monumenten en de bijbehorende infrastructuur de voorwaarden, die aan ondernemers de kansen biedt de marktwaarde van de cultuurhistorische waarden te benutten en om goed inkomen te kunnen verwerven. Met stimuleringsmaatregelen kan dat nog worden versterkt. De benodigde maatregelen kunnen thematisch als volgt worden ingedeeld.

a. Cultuurhistorie

Het streven is bepaalde functies te versterken door herstel van historische objecten. Het is belangrijk historische elementen als vestingwerken, o.a. stadsmuren, kazematten en historische gebouwen in goede staat te brengen en te houden.

Ook de historische gebouwen moeten in goede staat worden gebracht. Dit is vaak duurder dan afbreken en nieuw bouwen. De gemeenten willen zo veel mogelijk inzetten op behoud van de vestingwerken en historische gebouwen. De bestemming van de gebouwen is een zorgvuldige afweging tussen wonen en huisvesting van bedrijven. Bedrijven bij voorkeur richten op toeristische of recreatieve tak, maar ook andere passende bedrijfsactiviteiten zijn welkom. Naast hun passieve historische, educatieve en recreatieve functie krijgen ze daarmee ook een eigen economische invulling. Opknappen is dan een éénmalige maatregel. Daarna worden de objecten verder in stand gehouden door de gebruiker of eigenaar. Voor erkende monumenten is een regeling voor herstel en onderhoud. Gebouwen met historische waarde die geen erkend monument zijn, zijn voor het beeld van de steden van groot belang. Ook die moeten in stand blijven om de steden hun sfeer en imago te laten behouden.

Naast het behouden van de passieve waarden is het ook belangrijk de beleving van cultuurhistorie mogelijk te maken. Hiervoor worden activiteiten georganiseerd om mensen in contact te brengen met die historische waarden. Jaarlijks vervullen de festiviteiten in de steden daarin een hoofdrol. De festiviteiten vragen voor een verdere uitbouw en intensivering een professionalisatie en onderlinge afstemming. Enige rivaliteit tussen de Hanzesteden op de Veluwe is gezond, maar door een gezamenlijke aanpak is ook wederzijdse versterking mogelijk. In dit programma wordt gestreefd naar win-win situaties. Hierbij gaat het verder dan afstemming. Gezamenlijke festiviteiten, routes aanleggen en arrangementen ontwikkelen kan het recreatieseizoen verlengen en daarmee de economie van de steden versterken. Ook door het vertellen en duidelijk maken van 'het verhaal' van de stad kan cultuurhistorie onder de aandacht worden gebracht.

De karakteristiek, herkenbaarheid en authenticiteit wordt versterkt door historische kleuren terug te halen, objecten te verlichten en de informatievoorziening te verbeteren door de toegankelijkheid laagdrempelig te maken. Hierbij kunnen de moderne hulpmiddelen worden ingezet. De informatievoorziening in vroegere tijden kan daarin parallel worden getoond.

b. Inrichten openbare ruimte.

De inrichting van de hanzesteden moet aansluiten bij de na te streven sfeer. De Hanzesteden op de Noord-Veluwe hebben daar in het verleden al het nodige geïnvesteerd, maar er zijn nog steeds verbeteringen mogelijk. Het gaat hierbij om de inrichting van pleinen en straten, toegangswegen, verkeersvoorzieningen, autoluw maken van de centra en parkeervoorzieningen die het beeld van de stad niet aantasten. Het is van belang de investeringen te verbreden bijvoorbeeld in de richting van kunst en cultuur en mogelijkheden voor festiviteiten, zodat de beleving wordt versterkt.

c. Relatie met het water

Water speelt een belangrijke rol bij de ontwikkelingsgeschiedenis van de Hanzesteden op de Noord-Veluwe. Elburg en Harderwijk liggen aan de randmeren en ontleen hun geschiedenis als vissersplaats met de daaraan verbonden handel aan de voormalige Zuiderzee. Hattem ligt aan de IJssel en is als oude vestingstad meer een handelsplaats aan de grote rivier. De steden hebben alle drie een haven. In Elburg en Harderwijk is een aanlegplaats voor de bruine vloot. In alle steden is de haven op zich al een cultuurhistorisch object. In Harderwijk en Elburg wil men de oude haven ook bestemmen voor de bruine vloot. Vloot en haven versterken het historische karakter van de steden. Hattem heeft behoefte aan uitbreiding van de jachthaven en wil de relatie van de haven met de historische binnenstad verbeteren. De attractiviteit van de Havenkade in Hattem wordt vergroot door de versterking van de onderlinge samenhang tussen Vesting en de haven. Bezoekers moeten worden verleid om zowel de haven als de Vesting te bezoeken. In Harderwijk wordt al gewerkt aan verbetering van de relatie met het water met het plan "Waterfront".

Ook het Apeldoorns Kanaal is een belangrijk onderdeel van historische structuur. Rond 1850 is de papierindustrie langs het Apeldoorn kanaal gevestigd. Deze industrie is een belangrijke economische activiteit geweest op de Noord-Veluwe. Deze dreigt thans grotendeels te verdwijnen. De beleving van dit stukje vrij jonge cultuurhistorie activeer je door het kanaal weer bevaarbaar te maken.

Naast de relatie met het water speelt ook de locatie aan de Hessenwegen (de handelswegen) een rol bij de ontwikkelingsgeschiedenis van de Hanzesteden. Deze oude handelswegen zijn thans overwegend van interlokaal belang.

d. Kunst

Hanzesteden zijn van oorsprong welvarende plaatsen en dus een uitstekende vestigingsplaats voor kunstenaars. Ook nu nog zijn het ideale plaatsen om kunst te tonen. Kunst harmonieert met cultuurhistorie. Dit is ook bekend bij het grote publiek. Kunst is een trekker voor de toerist. Om het karakter van de drie historische steden kracht bij te zetten hoort de binnenstad te worden opgesierd met kunst, afgestemd op het karakter van de stad. Het is een kunst op zich om de kunst in de openbare ruimte te verlevendigen. Hierbij kan bijvoorbeeld worden gedacht aan kunst in lijn met de historie van de stad, door een kunstlijn te ontwerpen die het tijdspad weergeeft van de ontwikkeling van de (Hanze)kunst, vanaf de middeleeuwen tot 2000. Kunstateliers passen uitstekend in historische panden.

6. Ambities

a. Cultuurhistorie

De gemeenten hebben initiatieven genomen zoals het restaureren van de vestingwerken en het verzorgen van een sfeervolle aanlichting van de bouwwerken in de vestingen ter versterking van haar middeleeuwse karakter. Dit willen we nog verder uitbreiden. In het proces om te komen tot realisatie van de gewenste doelen creëren de gemeenten draagvlak bij de bevolking. We willen daarbij samenwerken met de bedrijven en de bevolking in de binnensteden en zo de historische objecten in goede staat brengen en het historische besef en waardebeleving stimuleren. Mede dankzij de subsidiemogelijkheid vanuit het Regiocontract, die de provincie Gelderland biedt om cultuurhistorisch beleid tot uitvoering te brengen, realiseren we projecten. In de cultuurprojecten komen de cultuurhistorische rijkdom en diversiteit van de Hanzesteden en havens volledig tot haar recht. Elementen van bedrijvigheid, cultuur en religie zijn in deze projecten bij elkaar gebracht.

Investerings per gemeente:

Harderwijk	€ 0,9 mln.
Hattem	€ 0,1 mln.
Elburg	€ 2 mln.
Totaal	€ 3 mln.

b. Inrichten openbare ruimte.

De gemeenten vinden de inrichting van de openbare ruimte en het verbeteren van het parkeren in en rondom de binnensteden een wezenlijk punt dat samenhangt met alle andere ambities. We willen daarbij ook oude stadsbeelden herinrichten, zoals delen Waterfront Harderwijk, haven Elburg, noordwestzijde Hattem. Daarnaast is het van groot belang de inrichting van straten en pleinen aan te pakken. Ze bepalen voor een belangrijk deel de sfeer in de Hanzesteden.

Investerings per gemeente:

Harderwijk	€2,5 mln.
Hattem	€0,6 mln.
Elburg	€0,1 mln.
Totaal	€3,2 mln.

c. Relatie met het water

De ambitie is de toeristisch-recreatieve potenties van de havens beter te benutten. De gemeenten hebben plannen voor uitbreiding of herinrichten van de havens ter verbetering van het verblijfsklimaat. De authenticiteit van de havens en de capaciteit worden vergroot en faciliteiten als hotel-restaurant, terrassen, watersportwinkels e.d. kunnen zich verder ontwikkelen.

Investerings per gemeente:

Harderwijk	pm
Hattem	€ 0,4 mln.
Elburg	€ 8,9 mln.
Totaal	€ 9,3 mln.

d. Kunst

De welvaart in de Hanzesteden was nauw verweven met kunst. We willen dat ook tonen. Het hoort bij de cultuurhistorie van de Hanze. In twee steden heeft kunst al een duidelijke plaats

gekregen maar hier biedt uitbreiding en verbreding naar andere vormen een uitdaging. De steden willen o.a meer kunstroutes inrichten om de relatie van de Hanzesteden met kunst te kunnen beleven.

Momenteel zijn projecten voor de ambities met betrekking tot kunst nog in ontwikkeling.

e. Strategische ambities.

Uitgaande van deze ambities liggen er ook ontwikkelingskansen op het gebied van cultuurtoerisme. Ten aanzien van toerisme en recreatie hebben de gemeenten de volgende strategische ambities:

- Het ontwikkelen van een duidelijk herkenbaar toeristisch profiel met betrekking tot de cultuurhistorie van de regio;
- Groei van het toeristische verblijf en van de dagrecreatie in het voor- en naseizoen in de gehele regio;
- Grotere diversiteit in aanbod voor zowel de oudere als de jongere toerist;
- Het aanbod moet zowel aantrekkelijk zijn voor de toeristen als voor de inwoners van de regio.
- VBT aansporen tot het opnemen van de Hanzesteden in haar promotiecampagne en de steden als zodanig te profileren.

Hiermee komt de begrootte investering voor de Hanzesteden op de Noord-Veluwe op afgerond €14 mln.

Bijlage

Projecten in de Hanzesteden op de Noord-Veluwe

Onderstaande projecten realiseren een deel van de ambities van de gemeente. De volgende projecten zijn al opgezet en uitgewerkt en liggen klaar voor uitvoering:

In de gemeente Elburg

a. Cultuurhistorie

- Palingrokerij Van Triest (€900.000)
- De smederij (€60.000)
- Synagoge de sjoel (€300.000)
- Touwslagerij Deetman (€220.000)
- Kazematten (€180.000)
- Kloosterkapel (€360.000)

totale investering in cultuurhistorie € 2 mln.

b. Inrichting openbare ruimte

- Verlichting cultuurhistorische objecten binnenstad (€100.000,-)

c. Relatie met het water

- Masterplan Havenkade, zuidelijk deel (€7.6 mln.)
- Botterwerf (€715.000)
- Havencafé de baars (€290.000)
- Botter EB-29 (€250.000)
- Evenementen (€15.000)

totale investering in de relatie met water € 8,9 mln.

d. Kunst

- Kunstroute (pm)

In de gemeente Hattem

a. Cultuurhistorie

- Realisatie Toeristisch Informatiepunt €50.000
- Restauratie 3 Kazematten (rijksmonumenten) langs de IJssel (pm)
- Restauratie dak NH kerk (pm)
- Vervanging/aanpassing monumentale verlichting (pm)
- Informatieborden bij monumenten die het cultuurhistorische verhaal vertellen (pm)

b. Inrichting openbare ruimte

- Inrichten parkeerplaatsen conform eisen beschermd stadsgezicht €40.000
- Versterken looproute vanaf parkeerplaats de Bleek richting Binnenstad €110.000
- Versterken relatie Stadsbruggen / stadswal – Binnenstad €150.000
- Aanleg fietsparkeervoorzieningen / keermuur €75.000
- Verbeteren wandelroute rondom de binnenstad €55.000
- Herinrichting Kerkplein conform eisen beschermd stadsgezicht €200.000

totale investering in Inrichting openbare ruimte € 0,6 mln.

c. Relatie met het water

- Versterken relatie haven – binnenstad en toegangspoort / entree recreanten €175.000
- Uitbreiding bestaande jachthaven, inclusief parkeren €50.000
- Opwaarderen kleine en grote gracht conform eisen beschermd stadsgezicht €175.000
- Kwaliteitsverbetering Bevrijdingsweg en haven/kanaal middels aanleg wandelboulevard (pm)

totale investering in de relatie met water € 0,4 mln.

d. Kunst

- Beeldende kunst in combinatie met historisch verleden (pm)

In de gemeente Harderwijk

a. Cultuurhistorie

- Cultuurhistorische evenementen: de drie steden elk €10.000,- gedurende vier jaar)
- Visafslag; totale kosten €800 000
- Restauratie cultuurhistorische panden en monumenten (pm)
- Vernieuwing Stadsmuseum (pm)

totale investering in cultuurhistorie € 0,9 mln.

b. Inrichting openbare ruimte

- Inrichting openbare ruimte (identieke bestrating)

totale investering in inrichting openbare ruimte €2,5 miljoen.

c. Relatie met het water

- Botterbehoud (bottervloot) totale kosten (pm)

d. Kunst